Cadw

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Adroddiad Blynyddol Cadw

Ebrill 2023—Mawrth 2024

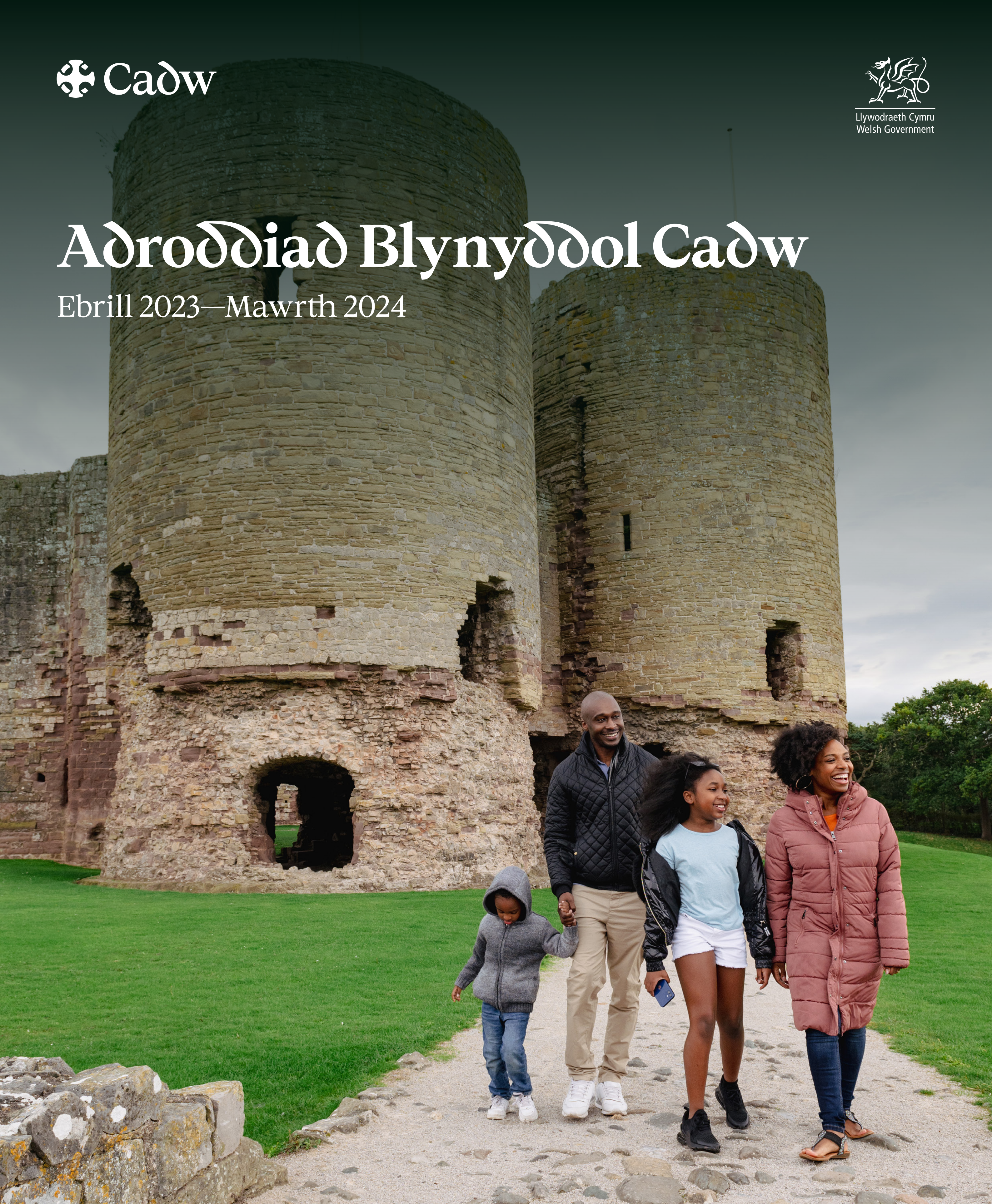

Cadw— er lles pawb.
For us all, to keep.

Uchod: Caer Rufeinig Caerllion, Casnewydd.

Delwedd clawr: Castell Rhuddlan, Sir Ddinbych.

cadw.llyw.cymru

Cynnwys

Cyflwyniad	4
Amgylchedd hanesyddol wedi'i gadw a'i warchod sy'n cefnogi cynaliadwyedd, gweithredu ar newid hinsawdd a bioamrywiaeth	5
Ehangu mynediad i'r amgylchedd hanesyddol, a mwynhad a dealltwriaeth ohono, i bobl o bob cefndir	8
Mae'r amgylchedd hanesyddol yn cyfrannu'n gryf at les economaidd Cymru a'i chymunedau	12
Datblygu ein pobl, ein prosesau a'n partneriaethau i'n galluogi i wireddu ein huchelgeisiau	15
Atodiad	17

OGL © Hawlfraint y Goron 2025, Llywodraeth Cymru, WG51852, ISBN digidol: 978-1-83715-776-1

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg. This document is also available in English.
Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg / We welcome correspondence and telephone calls in Welsh.

Cyflwyniad

Uchod: Teulu yn ymweld â Chastell Coch, Caerdydd.

Cenhadaeth graidd Cadw yw 'Gofalu am ein lleoedd hanesyddol, gan ysbrydoli'r genhedlaeth hon a chenedlaethau'r dyfodol'; ein gweledigaeth yw 'Cymru lle mae pawb yn gofalu am ein lleoedd hanesyddol, yn eu deall ac yn eu rhannu'. Mae'r datganiad blynyddol ar gyfer y flwyddyn ariannol Ebrill 2023 i Fawrth 2024 yn dangos rôl Cadw wrth graidd y sector treftadaeth ac yn tynnu sylw at rai o'r prosiectau a'r rhaglenni allweddol sy'n cyflawni'r genhadaeth a'r weledigaeth hon.

Y tri phrif uchelgais a amlinellir yn y cynllun busnes tair blynedd yw:

- Amgylchedd hanesyddol wedi'i gadw a'i warchod sy'n cefnogi cynaliadwyedd, gweithredu ar newid hinsawdd a bioamrywiaeth.
- Ehangu mynediad i'r amgylchedd hanesyddol, a mwynhad a dealltwriaeth ohono, i bobl o bob cefndir.
- Amgylchedd hanesyddol sy'n cyfrannu'n gryf at les economaidd Cymru a'i chymunedau.

Ac mae un thema alluogi sef:

- Datblygu ein pobl, ein prosesau a'n partneriaethau i'n galluogi i wireddu ein huchelgeisiau.

Mae'r datganiad blynyddol hwn wedi'i drefnu yn ôl y pedair thema hon, gyda chrynodeb byr o'r cyraeddiadau allweddol yn ystod y flwyddyn.

Amgylchedd hanesyddol wedi'i gadw a'i warchod sy'n cefnogi cynaliadwyedd, gweithredu ar newid hinsawdd a bioamrywiaeth

Henebion Cadw

£6,205k

Gwariant ar brosiectau cadwraeth a buddsoddi a ariennir gan gyfalaf.

£2,019k

Gwariant ar reoli cyfleusterau yn safleoedd Cadw.

Yr amgylchedd hanesyddol ehangach

£1,846k

Cyfanswm gwerth y grantiau refeniw a ddyfarnwyd i 23 o sefydliadau, sy'n cynnwys £1,416k i bedair ymddiriedolaeth archeolegol Cymru i ddarparu gwasanaethau cynghori archeolegol a threftadaeth rhanbarthol hanfodol.

135

O asesiadau cysylltiedig â dynodiadau wedi'u cwblhau (rhestru a chofrestru o'r newydd, dadrestru a dad-gofrestru a diwygiadau eraill i ddynodiadau cyfredol).

1,692

Ymgynghoriad ar geisiadau cynllunio.

223

Cais am ganiatâd heneb gofrestredig wedi'u hystyried.

183

Ymgynghoriad ar esemptiad eglwysig adeiladau rhestredig.

£3,045k

Cyfanswm gwerth y grantiau cyfalaf newydd a glustnodwyd i gefnogi asedau hanesyddol, gan gynnwys:

- **£2,344k i brosiectau i warchod a chynnal adeiladau hanesyddol, yn cynnwys 17 o grantiau adeiladau hanesyddol newydd a £700k i'r Gronfa Treftadaeth Bensaernïol i gefnogi mwy na 35 o brosiectau drwy grantiau hyfywedd prosiectau, grantiau gwaith cyfalaf, grantiau datblygu prosiectau a rhaglenni'r gronfa effaith ar dreftadaeth.**
- **£561k i gefnogi prosiectau cadwraeth ar gyfer 16 heneb gofrestredig.**
- **£85k i gefnogi 5 grant cynnal a chadw adeiladau hanesyddol.**
- **£55k i gefnogi 3 grant gwaith brys ar adeiladau hanesyddol Awdurdodau Lleol.**

39

Adeilad wedi'u hychwanegu at y rhestr statudol o adeiladau o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig. Yn ogystal, 1 adeilad wedi'i uwchraddio, 1 tystysgrif imiwnedd, 61 o ddisgrifiadau rhestru wedi'u diwygio a 15 o adeiladau wedi'u dadrestru.

4

Heneb wedi'u hychwanegu at y gofrestr henebion o bwysigrwydd cenedlaethol a 4 diwygiad i'r gofrestr bresennol.

1

Gardd wedi'i hychwanegu at y Gofrestr Parciau a Gerddi o Ddiddordeb Hanesyddol Arbennig yng Nghymru.

442

Ymgynghoriad arall, gan gynnwys ymatebion i fentrau, strategaethau a dogfennau polisi Llywodraeth Cymru, Awdurdodau Lleol a'r sector cyhoeddus.

430

Ymgynghoriad ar geisiadau caniatâd adeilad rhestredig.

Amgylchedd hanesyddol wedi'i gadw a'i warchod sy'n cefnogi cynaliadwyedd, gweithredu ar newid hinsawdd a bioamrywiaeth

Derbyniodd Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2023 Gydsyniad Brenhinol ar 14 Mehefin 2023. Hon oedd y ddeddfwriaeth gyntaf wedi'i chydgrynhoi yn rhaglen bum mlynedd gychwynnol Llywodraeth Cymru i wella hygyrchedd Cyfraith Cymru.

Drwy gydol y flwyddyn, aeth Cadwraeth Cymru, sef ein tîm cadwraeth mewnol o seiri a seiri maen, ymlaen â'u rhaglen o waith cadwraeth hanfodol yn henebion Cadw ledled Cymru. Yn ogystal, cyflwynodd Cadw raglen o welliannau bioamrywiaeth yn ein henebion, i gefnogi ymrwymiad Llywodraeth Cymru i frwydro yn erbyn yr argyfwng natur.

Yn gynnar yn 2024, dechreuodd Cadw brosiect cadwraeth 5 mlynedd yn Abaty Tyndyrn, Sir Fynwy. Roedd y gwaith yn cynnwys cael gwared ar lystyfiant a morter caled, smentaidd ac ailbwyntio gyda chymysgedd morter meddal, llawn calch. Cafodd darnau o gerrig wedi'u cerfio oedd wedi dod yn rhydd eu pinio'n ôl a chafodd yr arwynebau cerrig eu brwsio â llaw, i gael gwared ar unrhyw naddion rhydd. Lle'r oedd amodau'r hinsawdd lleol wedi effeithio ar y gwaith maen — blynyddoedd o gurlaw a'r gwahaniaeth cynyddol yn y tymheredd yn ystod cyfnodau o dywydd poeth ac oer — cafodd cerrig newydd eu mewnosod i gadw arwyddocâd yr heneb.

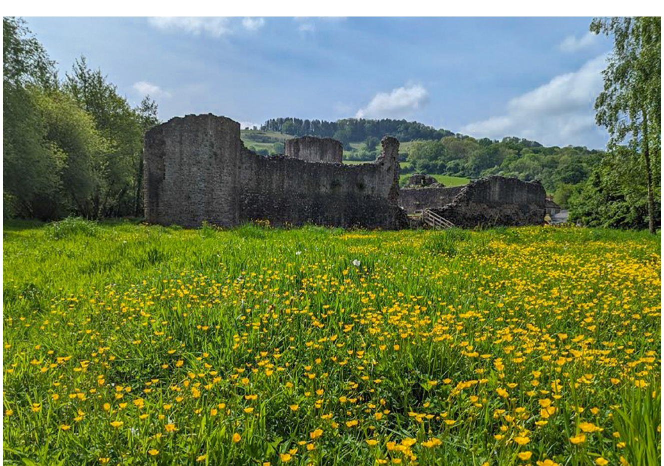

Mae manylion llawn y grantiau refeniw (Tabl 2) a'r grantiau cyfalaf (Tabl 3) a gyflwynwyd yn ystod y flwyddyn wedi'u nodi yn yr atodiad. Mae'r rhain wedi galluogi'r sector amgylchedd hanesyddol ehangach i ddarparu cyngor a gwasanaethau arbenigol ar lefel strategol a gwaith achos.

Top: Y breinlythyr ar gyfer Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2023, sy'n dwyn llofnod y Brenin Siarl III.

Canol: Tair ffos wedi'u torri yn Abaty Tyndyrn, Sir Fynwy, fel rhan o werthusiad cyn gwneud gwaith cadwraeth ar eglwys yr abaty.

Gwaelod: Dôl yng Nghastell Ynysgynwraidd, Sir Fynwy, a sefydlwyd i annog bioamrywiaeth.

Mae rhai o'r prosiectau grant cyfalaf a gefnogwyd eleni'n cynnwys gwaith i drwsio Cloc Tref Machynlleth fel bod y tirnod eiconig hwn, sydd mor agos at galonnau'r bobl leol, yn gweithio'n iawn unwaith eto, ac ail-doi eglwys Dewi Sant, Colfa, Powys. Yn ogystal, gwnaed sawl darn o waith cadwraeth ar hyd Clawdd Offa trwy brosiect ar y cyd â Historic England a Chyngor Swydd Amwythig.

Yn ystod 2023–24, fe wnaethom asesu dros 100 o adeiladau hanesyddol a henebion ledled Cymru i ystyried a oeddent yn bodloni'r meini prawf llym i gael gwarchodaeth arbennig fel adeilad rhestredig (Tabl 4) neu heneb gofrestredig (Tabl 5). Mae uchafbwyntiau'r flwyddyn yn cynnwys rhestru Theatr Bypedau Harlequin yn Llandrillo-yn-Rhos, Conwy, a nifer o eglwysi Catholig o ddiwedd y bedwaredd ganrif ar bymtheg a'r ugeinfed ganrif.

Yn dilyn adolygiad o adeiladau pwysig yr ugeinfed ganrif, fe wnaethom hefyd restru Neuadd Dewi Sant yng Nghaerdydd, y bloc llety yng Nghanolfan Awyr Agored Plas Menai yng Ngwynedd, a Phencadlys Cyngor Gwynedd yng Nghaernarfon a adeiladwyd yn 1983.

Top, ar y chwith: Cafodd Theatr Bypedau Harlequin yn Llandrillo-yn-Rhos, Sir Conwy, a adeiladwyd yn 1958, ei rhestru'n Radd II oherwydd ei bod yn enghraifft brin iawn o un o'r theatrau pypedau parhaol, pwrpasol cyntaf yn y DU.

Canol: Cafodd Eglwys Gatholig y Cymun Bendigaid, Caerdydd, ei rhestru'n Radd II er mwyn ei chydnabod fel enghraifft drawiadol o eglwys a adeiladwyd yn fuan ar ôl y rhyfel.

Gwaelod: Rhestrwyd Neuadd Dewi Sant, Caerdydd, yn Radd II am ei diddordeb pensaernïol arbennig fel un o'r neuaddau cyngerdd cyntaf ar raddfa fawr i gael ei hadeiladu y tu allan i Lundain ers dechrau'r 1950au.

Uchod: Cafodd Cloc Tref Machynlleth, Powys, £32,416 o grant cyfalaf ar gyfer gwaith atgyweirio brys i'r gwaith pren, gwaith maen a mecanwaith y cloc.

Ehangu mynediad i'r amgylchedd hanesyddol, a mwynhad a dealltwriaeth ohono, i bobl o bob cefndir

1,161,475

Ymwelwyr â safleoedd Cadw sydd wedi'u staffio.

↑ **i fyny 2% o 1,136,103 yn 2022–23**

59,402

Aelodau Cadw.

↑ **i fyny 11% o 57,936 yn 2022–23**

3,672,187

Edrychiad ar dudalennau ar wefan Cadw.

949,677

Defnyddwyr gwefan Cadw.

2,741,421

Sesiynau gwefan Cadw.

220,000

O ymwelwyr wedi mynd i 270 o ddigwyddiadau cymunedol a masnachol ar draws safleoedd Cadw.

39,885

O ymwelwyr â safle treftadaeth yng Nghymru fel rhan o ŵyl Drysau Agored Cadw, gan gefnogi 727 o ddigwyddiadau mewn 206 o leoliadau.

3,253

O ymwelwyr o grwpiau ffoaduriaid a cheiswyr lloches wedi cael mynediad am ddim i safleoedd Cadw fel rhan o gynllun wedi'i dargedu.

Ehangu mynediad i'r amgylchedd hanesyddol, a mwynhad a dealltwriaeth ohono, i bobl o bob cefndir

Parhaodd y cynnydd yn nifer yr ymwelwyr â henebion Cadw sydd wedi'u staffio yn dilyn y pandemig, gyda'r ffigurau bellach yn agos at y lefelau cyn y pandemig. Gan ddefnyddio cyfrifwyr ymwelwyr, cofnododd Cadw nifer y bobl sy'n ymweld â henebion heb eu staffio, gan ein galluogi i gael syniad o faint o bobl sy'n mwynhau'r safleoedd hyn ledled Cymru.

O dan raglen digwyddiadau Cadw cafodd 270 o ddigwyddiadau eu cyflwyno'n llwyddiannus a chroesawyd dros 220,000 o ymwelwyr i fwynhau hanes a threftadaeth Cymru. Ymhlith yr uchafbwyntiau roedd y ffilm cromen drochi 360 gradd 'Shadows from Stones', a deithiodd i gestyll Rhaglan a Biwmares ac a oedd yn archwilio 12 o safleoedd Cadw gan ddefnyddio technoleg arloesol; arddangosfeydd treftadaeth a chelf AGORA yn Nhŷ Turner, Penarth a Galeri Caernarfon, Gwynedd, a'r sioe theatr Gymraeg *Mewn Cymeriad* am Owain Glyndŵr a fu ar daith i 10 o safleoedd Cadw.

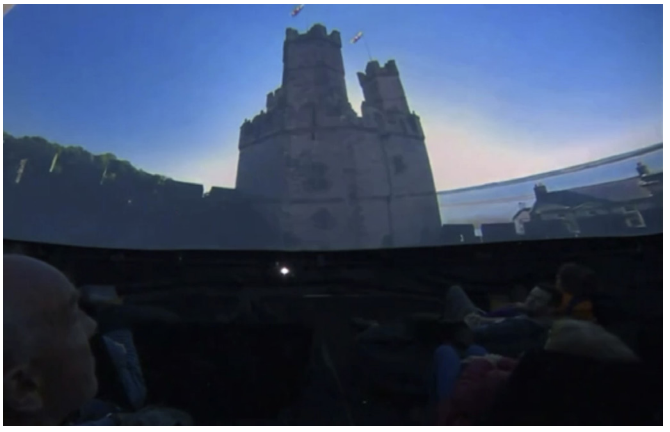

Top: Mae ein perfformiadau ail-greu'r oesoedd canol, sy'n addas ar gyfer y teulu i gyd, yn brif atyniad yn ein rhaglen ddigwyddiadau flynyddol.

Canol: Ymwelwyr yn mwynhau'r ffilm cromen drochi 360 gradd, a fu ar daith i gestyll Rhaglan a Biwmares.

Gwaelod: Cofnodwyd nifer y bobl sy'n ymweld â llawer o'n henebion heb eu staffio trwy gydol y flwyddyn gan ddefnyddio cyfrifwyr ymwelwyr. Yn y llun mae Amffitheatr Caerllion, Casnewydd.

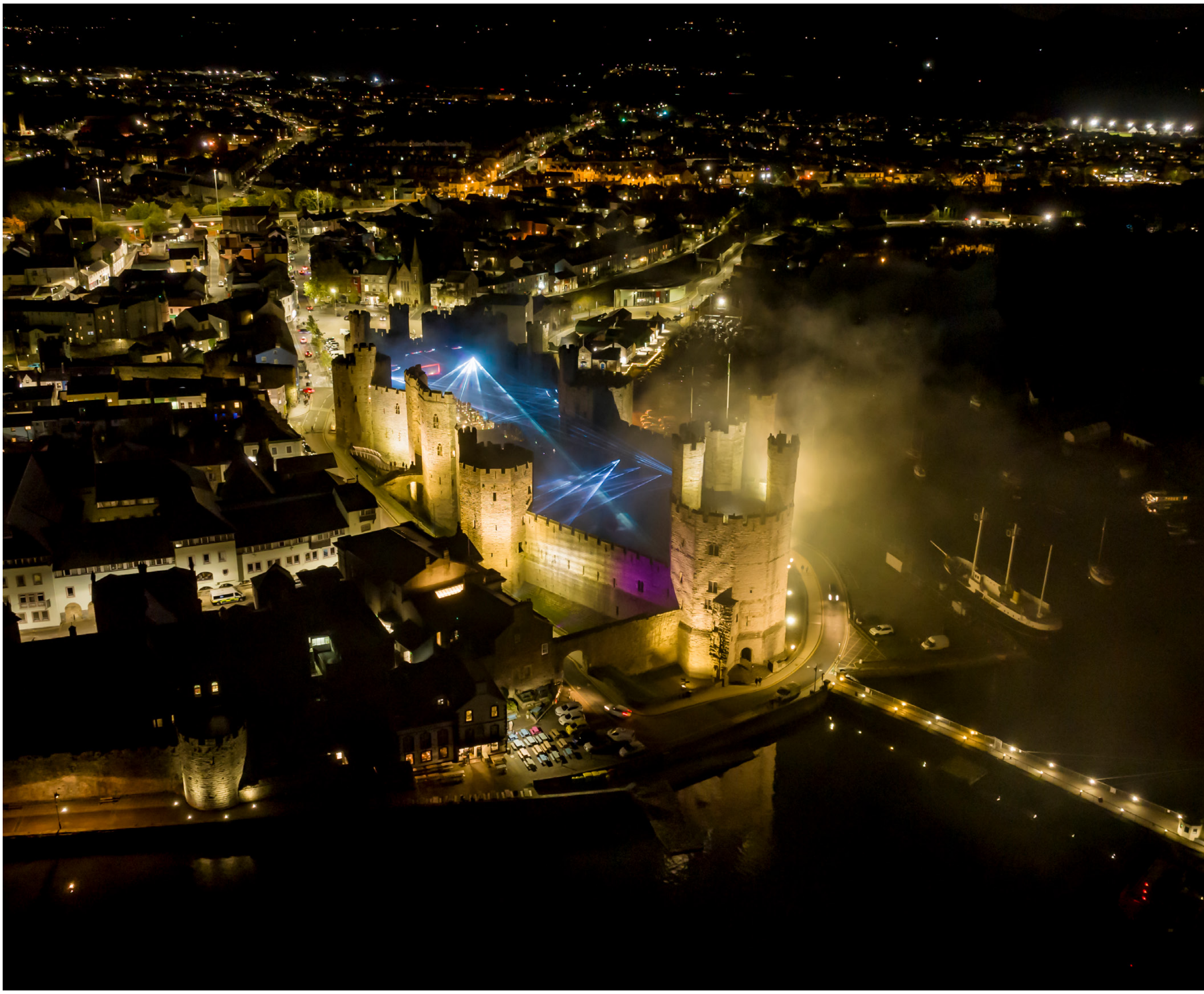

Uchod: Roedd *Annwn*, digwyddiad chwyldroadol a oedd yn cyfuno celf golau laser a cherddoriaeth arloesol yng Nghastell Caernarfon, yn un o uchafbwyntiau'r flwyddyn.

Cyflwynwyd pum taith rithiol newydd yn ystod y flwyddyn mewn lleoliadau yn cynnwys Castell Cas-gwent, Llys a Chastell Tre-tŵr a Chastell Cydweli. 2023 hefyd oedd blwyddyn y digwyddiad poblogaidd *Annwn*, sioe seinwedd a thafluniad laser gyda'r artistiaid Chris Levine a Gruff Rhys, a oedd yn dathlu lansiad prosiect cadwraeth newydd Porth y Brenin yng Nghastell Caernarfon.

Croesawodd Drysau Agored, yr ŵyl dreftadaeth fwyaf yng Nghymru, 39,885 o ymwelwyr â 206 o safleoedd treftadaeth Cymru gan gydlynu 727 o ddigwyddiadau drwy gydol mis Medi. Gyda channoedd o leoliadau a miloedd o ymwelwyr, roedd yn llwyddiant mawr.

Chwith: Ym mis Medi agorodd Dolbelydr, tŷ bonedd o'r unfed ganrif ar bymtheg yn Sir Ddinbych, ei ddrysau i'r cyhoedd fel rhan o'r ŵyl Drysau Agored.

Yn 2023–24, darparodd y tîm dehongli gyflwyniad clywedol arloesol llwyddiannus y tu mewn i Lys Tre-tŵr yn ogystal â chynllun dehongli yng Nghastell Cas-gwent, wedi'i anelu at gynulleidfa deuluol. Fe wnaethant hefyd gyfrannu at brosiectau cyfalaf parhaus gan gynnwys Castell Caerffili a Phorth Mawr, gan gyflwyno paneli dehongli newydd ac arwyddion safle ar draws nifer o safleoedd yn ogystal â chynnal a chadw ac adnewyddu asedau dehongli oedd eisoes ar y safleoedd.

Cyrhaeddodd prosiectau dysgu gydol oes restr fer Gwobrau'r Proffesiwn Cyflawni Gweithredol (ODP) a Gwobrau Amgueddfeydd + Treftadaeth am eu gwaith gyda Cheidwaid Ifanc a'r Prosiect Adnoddau Addysg Gwirfoddolwyr, yn y drefn honno. Enillodd y grŵp dawns gwirfoddol o Blas Mawr Wobr Marsh i Gymru, a ddyfernir gan yr Amgueddfa Brydeinig ac Ymddiriedolaeth Elusennol Marsh.

Yn ystod yr haf, cyflwynodd y tîm dysgu gydol oes sesiynau fel rhan o'r rhaglen Bwyd a Hwyl mewn ysgolion ledled Cymru. Mae'r galw am y sesiynau hyn wedi cynyddu flwyddyn ar ôl blwyddyn. Gweithiodd y tîm hefyd gyda Thîm Cymorth Lleiafrifoedd Ethnig ac Ieuenctid Cymru (EYST Cymru) ar ymweliadau â safleoedd a gweithdai i greu podlediadau a cherddi.

Yn olaf, datblygodd y tîm dysgu gydol oes *Deg Diwrnod Diddorol*, sef adnodd Cymraeg ar gyfer dysgwyr Cymraeg yn ne Cymru, i ategu'r adnodd sydd eisoes ar gael yng ngogledd Cymru.

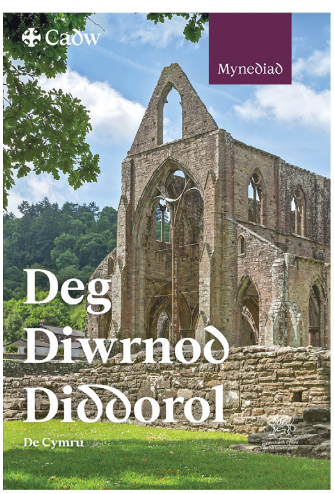

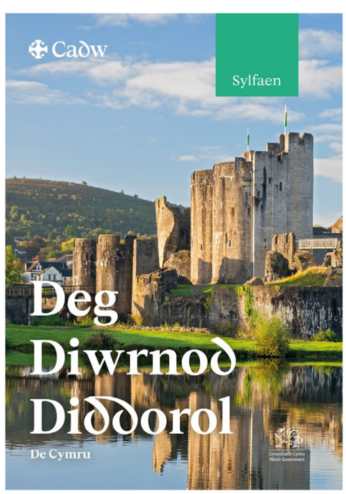

Top: Daeth gwirfoddolwyr ym Mhlas Mawr â'r grefft o ddawnsio Tuduraidd i'r tŷ Elisabethaidd. Enillodd y grŵp dawnsio Wobr Marsh i Gymru yn 2023.

Canol: Cyrhaeddodd y tîm dysgu gydol oes restr fer Gwobrau'r Proffesiwn Cyflawni Gweithredol (ODP) am eu Cynllun Ceidwaid Ifanc yn Abaty Castell-nedd.

Gwaelod: Datblygwyd adnoddau newydd ar gyfer dysgwyr Cymraeg yn ne Cymru, gan fynd â nhw ar daith o amgylch 40 o henebion hanesyddol i wella eu sgiliau iaith.

Mae'r amgylchedd hanesyddol yn cyfrannu'n gryf at les economaidd Cymru a'i chymunedau

Gweithgaredd masnachol Cadw

£10,319k
Cyfanswm incwm masnachol.

↑ cynnydd o 7% o £9,648k yn 2022–23

Roedd hyn yn cynnwys:

£6,469k
Incwm o dâl mynediad.

£1,088k
Incwm aelodaeth.

£2,421k
Incwm gwerthiant manwerthu.

£171k
Incwm llogi masnachol.

£170k
Ystadau a ffynonellau incwm eraill.

Mae'r amgylchedd hanesyddol yn cyfrannu'n gryf at les economaidd Cymru a'i chymunedau

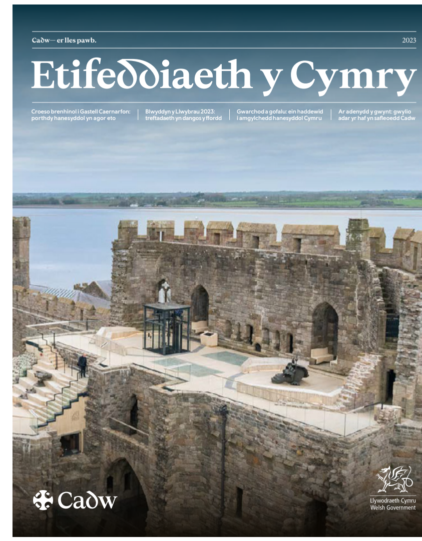

Top: Daeth ein hymgyrch '1,000 o resymau i ymweld' â 1.161k o ymwelwyr i safleoedd Cadw sydd wedi'u staffio yn 2023–24.

Top, ar y dde: Mae cylchgrawn *Etifeddiaeth y Cymry* Cadw yn un o fuddion allweddol ein cynllun aelodaeth, a welodd dwf trawiadol o 11% yn y flwyddyn adrodd.

Mae ein hincwm yn cael ei ailfuddsoddi yn y gwaith y mae Cadw'n ei wneud i gefnogi cadwraeth a rheolaeth ein hamgylchedd hanesyddol ac i'w wneud yn fwy hygyrch i'r cyhoedd ei fwynhau.

Ym mis Ebrill 2023, profodd ymgyrch '1,000 o resymau i ymweld' Cadw yn llwyddiannus iawn ac fe wnaethom groesawu 1,161,475 o ymwelwyr â safleoedd wedi'u staffio drwy gydol y flwyddyn — 2% yn uwch na'r ffigurau ar gyfer 2022–23. Helpodd hyn i gynhyrchu cyfanswm incwm masnachol o £10,319,000, record i Cadw a chynnydd o 7% ar incwm y flwyddyn flaenorol.

Gwelwyd twf trawiadol o 11% mewn niferoedd aelodaeth hefyd, gyda Cadw wedi denu bron i 60,000 o aelodau erbyn diwedd 2023–24.

Parhaodd Cadw i fuddsoddi mewn gwella ein systemau gweithredol i wneud y mwyaf o'n hincwm masnachol. Mae datblygiad parhaus System Rheoli Busnes Cadw i gefnogi'r gwaith o reoli ein gwerthiant tocynnau a gweithgareddau masnachol eraill wedi gwneud y broses o brynu tocynnau yn gyflym ac yn hawdd i'n cwsmeriaid. Mae hefyd wedi ein galluogi i gasglu adborth pwysig trwy arolwg ar ôl ymweliad.

Gwaelod: Mae datblygiad System Rheoli Busnes Cadw wedi gwella'r broses o brynu tocynnau ar gyfer ymwelwyr a cheidwaid fel ei gilydd.

Yn ystod y flwyddyn, dechreuodd y gwaith ar gam 1 prosiect datblygu Castell Caerffili, y disgwylir iddo gael ei gwblhau yn ystod gwanwyn 2025. Bydd y buddsoddiad yn trawsnewid y castell i fod yn atyniad treftadaeth o'r radd flaenaf er budd pobl leol ac ymwelwyr, yn ogystal â bod yn ffocws ar gyfer uchelgeisiau prosiect adfywio Tref Caerffili 2035.

Ar y dde: Argraff arlunydd o'r dull addurno wedi'i ysbrydoli gan gelf canoloesol sydd wedi'i gynllunio ar gyfer y neuadd fawr yng Nghastell Caerffili.

Isod: Fel rhan o brosiect datblygu Castell Caerffili, cafodd llawr carreg y neuadd fawr ei godi er mwyn gosod system wresogi o dan y llawr.

Datblygu ein pobl, ein prosesau a'n partneriaethau i'n galluogi ni i wireddu ein huchelgeisiau

Mae Cadw yn parhau i fuddsoddi ar gyfer y dyfodol. Eleni, prynwyd fflyd o 18 fan drydan i sicrhau arbedion hirdymor ac i gefnogi'r trawsnewid i gerbydau di-allyriad.

Ar ddechrau 2023, gofynnwyd i Roger Lewis arwain grŵp gorchwyl a gorffen i ystyried trefniadau llywodraethu Cadw a darpariaeth ehangach gwasanaethau treftadaeth cyhoeddus ledled Cymru. Cyhoeddwyd yr adroddiad ym mis Rhagfyr 2023 ac roedd yn cynnwys 29 o argymhellion.

Top: Rhoddwyd cerbydau trydan gyda brandio Cadw arnynt i'n tîm cadwraeth mewnol, Cadwraeth Cymru, i deithio i safleoedd ledled Cymru i ymgymryd â'u gwaith.

Uchod: Roger Lewis a Gwilym Hughes, Pennaeth Cadw, yng Nghastell Caernarfon, Gwynedd.

Roedd yn galonogol darllen geiriau rhagarweiniol Roger Lewis, a ddywedodd:

> *'Mae Cadw, heb os, yn sefydliad gwych, sy'n cyflawni'n uchel, sy'n dathlu ac yn atgyfnerthu hunaniaeth Gymreig, wedi'i staffio gan bobl ryfeddol, ac yn haeddiannol mae'n rhywbeth i ni i gyd ei drysori a bod yn falch ohono.'*

Mae'r adolygiad yn nodi nifer o argymhellion a fydd yn gwella perfformiad Cadw. Mae'r argymhellion yn amrywio o ran cwmpas ac yn cynnwys sawl un sydd â'r bwriad o helpu i egluro rôl Bwrdd Cadw a sut y gellid addasu gweithdrefnau'r llywodraeth i ganiatáu i Cadw weithredu'n fwy effeithiol.

Mae sawl argymhelliad yn gwneud awgrymiadau ar atgyfnerthu'r modd y mae Cadw'n gweithio gyda'i bartneriaid, ac mae eraill yn ystyried sut y gellid gwella rhai o weithgareddau eang Cadw i gynorthwyo â'i bwrpas craidd.

Top: Roedd adroddiad Roger Lewis, *Adolygiad o Drefniadau Llywodraethu Presennol Cadw*, a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2023, yn cynnwys argymhellion am rôl Bwrdd Cadw, sydd i'w gweld yn y llun yma.

Gwaelod: Ceidwad yn Llys a Chastell Tre-tŵr, Powys, yn rhoi taith dywys i ymwelwyr. Ymwelodd Roger Lewis â nifer o safleoedd Cadw a siaradodd â staff Cadw fel rhan o'i adolygiad.

Atodiad

Tabl 1
Crynodeb ariannol ar gyfer 1 Ebrill 2023 i 31 Mawrth 2024

Incwm Refeniw	Swm
Incwm Masnachol	£10,319,000
Cyllid Llywodraeth Cymru	£9,861,000
Cyfanswm	**£20,180,000**

Gwariant Refeniw	Swm
Cyflogau	£11,076,000
Gwariant Rhaglenni	£9,104,000
Cyfanswm	**£20,180,000**

Incwm Cyfalaf	Swm
Cyllid Llywodraeth Cymru	£10,000,000
Cyfanswm	**£10,000,000**

Gwariant Cyfalaf	Swm
Eiddo mewn gofal	£6,205,000
Grantiau cyfalaf (talwyd)	£2,692,000
Dehongli	£323,000
Gwasanaethau i ymwelwyr	£82,000
Cyfanswm	**£9,302,000**

Tabl 2
Grantiau Refeniw Cadw 2023–24

Prosiect	Disgrifiad	Swm
Grantiau Refeniw yr Amgylchedd Hanesyddol a Ddyfarnwyd		
Grantiau dros £10,000		
Ymddiriedolaeth Genedlaethol Eglwysi	Ailsefydlu'r fforwm mannau addoli hanesyddol, ymgynghori a dod â phobl at ei gilydd i greu strwythur a strategaeth wedi'u hadnewyddu ar gyfer y fforwm, ac i drefnu a rheoli cyfres o gyfarfodydd rheolaidd.	£10,000.00
Rhwydwaith yr Ymddiriedolaeth Treftadaeth	Cyfrannu at waith y Rhwydwaith i hyrwyddo a chefnogi ymddiriedolaethau treftadaeth a sefydliadau cymunedol eraill sy'n ymwneud yn uniongyrchol â chadwraeth, adfer ac ailddefnyddio asedau treftadaeth.	£10,814.00
Cyngor Archeoleg Prydain (CBA)	Cyfrannu at waith y CBA i gefnogi diogelu'r amgylchedd hanesyddol ac annog cyfranogiad ac ymgysylltiad â threftadaeth; a chyfrannu at y prosiect ymchwil Arolwg Anghenion y Cyhoedd a Defnyddwyr 2 (PUNS2) yng Nghymru.	£21,404.00
Ymddiriedolaeth Adeiladau Crefyddol Cymru	Cefnogi gwaith y sefydliad o ofalu am gapeli anghydffurfiol o bwysigrwydd hanesyddol nad ydynt bellach yn cael eu defnyddio.	£77,322.00
Cyfeillion Eglwysi Di-gyfaill	Cefnogi gwaith Cyfeillion Eglwysi Di-gyfaill o ofalu am eglwysi yng Nghymru nad ydynt bellach yn cael eu defnyddio.	£93,877.00
Ymddiriedolaeth Archeolegol Gwynedd Ymddiriedolaeth Archeolegol Morgannwg-Gwent Ymddiriedolaeth Archeolegol Dyfed Ymddiriedolaeth Archeolegol Clwyd-Powys	Cadw a gwarchod amgylchedd hanesyddol Cymru gan gynnwys: • Cofnodion, arolygon, asesiadau, cloddiadau a briffiau gwylio archeolegol sy'n gysylltiedig â bygythiad. • Nodi asedau hanesyddol o bwysigrwydd cenedlaethol. • Cynnal a rheoli'r Cofnod Amgylchedd Hanesyddol rhanbarthol (HER). • Cefnogi rheolaeth gynaliadwy ar amgylchedd hanesyddol Cymru drwy ddarparu cyngor cynllunio a rheoli curadurol ar sail ranbarthol. • Hyrwyddo dealltwriaeth a gwerthfawrogiad y cyhoedd o dreftadaeth Cymru.	£1,415,900.84
Amgueddfa'r Ffiwsilwyr Brenhinol Cymreig	Cefnogi'r gwaith o reoli a gweinyddu'r amgueddfa fel Amgueddfa Achrededig sy'n agored i'r cyhoedd er mwyn: • Sicrhau lefel briodol o ofal a rheolaeth ar arteffactau ac eitemau eraill sy'n ffurfio casgliadau craidd yr amgueddfa i'r safonau sy'n ofynnol gan y Cynllun Achredu. • Darparu dysgu gydol oes a gwasanaethau ymgysylltu ac addysgu cyhoeddus eraill.	£99,750.00
Cyngor Gwynedd	Cydlynydd Treftadaeth y Byd Gogledd-orllewin Cymru.	£19,974.00
Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri	Cefnogi Prosiect Tirwedd Fyw y Carneddau.	£20,000.00
Swyddog Cadwraeth Clawdd Offa	Swydd Swyddog Prosiect i gyflawni rhaglen waith o dan Gynllun Rheoli Cadwraeth Clawdd Offa mewn partneriaeth â Cadw, Historic England a Chymdeithas Clawdd Offa.	£29,187.78
Grantiau o dan £10,000 (10 grant)		**£48,218.47**
Cyfanswm Grantiau Refeniw 2023–24		**£1,846,448.09**

Tabl 3
Grantiau Cyfalaf Cadw 2023–24

Prosiect	Disgrifiad	Swm
Grantiau Cyfalaf Henebion a Ddyfarnwyd		
Grantiau Henebion dros £10,000		
Castell Trefadog, Ynys Môn	Gwaith rheoli heneb mewn perygl.	£10,813.60
Castell Llangybi, Sir Fynwy	Clirio llystyfiant ac arolwg strwythurol.	£36,196.20
Castell Rhiw'r Perrai, Caerffili	Cofnodi adeilad ac arolwg strwythurol.	£37,794.87
Prosiect Datblygu Abaty Castell-nedd, Castell-nedd Port Talbot	Ffioedd dylunio ar gyfer cynllun parcio ceir yn Abaty Castell-nedd.	£50,000.00
Gwaith Haearn Clydach, Llanelli, Sir Fynwy	Gwaith Haearn Clydach (gweddillion) a Phont Smart — gwaith cadwraeth cam dau.	£50,000.00
Castell Llan-faes, Llan-faes, Bro Morgannwg	Tynnu llystyfiant ac atgyfnerthu gwaith cerrig — cam dau. Gwaith brys oherwydd difrod a achoswyd gan Storm Elin.	£178,544.46
Gwaith Haearn Brymbo, Brymbo, Wrecsam	Cadwraeth wal lwytho, atgyfnerthu a thrwsio.	£159,563.86
Grantiau Henebion o dan £10,000 (9 grant)		**£37,974.22**
Cyfanswm Grantiau Henebion 2023–24		**£560,887.21**

Prosiect	Disgrifiad	Swm
Grantiau Cynnal a Chadw Adeiladau Hanesyddol a Ddyfarnwyd		
Grantiau Cynnal a Chadw Adeiladau Hanesyddol dros £10,000		
Eglwys Sant Peris, Gwynedd	Trwsio gwaith maen, ffenestri a thoeau.	£17,466.00
Sefydliad y Glowyr Llanhiledd,Blaenau Gwent	Addurno mewnol a thrwsio grisiau allanol, drws a ffenestri.	£25,000.00
Cofeb Ryfel Rhuthun, Sir Ddinbych	Gwaith glanhau ac atgyweirio'r gofeb a'r waliau, a thrwsio'r rheiliau.	£25,000.00
Eglwys Sant Chad, Holt, Wrecsam	Gwaith i drwsio'r ffenestr ddwyreiniol.	£13,827.00
Grantiau Cynnal a Chadw Adeiladau Hanesyddol o dan £10,000 (1 grant)		**£3,743.00**
Cyfanswm Grantiau Cynnal a Chadw Adeiladau Hanesyddol 2023–24		**£85,036.00**

Tabl 3 (parhad)
Grantiau Cyfalaf Cadw 2023–24

Prosiect	Disgrifiad	Swm
Grantiau Cyfalaf Adeiladau Hanesyddol a Ddyfarnwyd		
Grantiau Cyfalaf Adeiladau Hanesyddol dros £10,000		
Cronfa Treftadaeth Bensaernïol	Cronfeydd a ddosbarthwyd gan y Gronfa Treftadaeth Bensaernïol i gefnogi dros 35 o brosiectau ar wahân drwy grantiau hyfywedd a datblygu prosiectau a'r Gronfa Effaith Treftadaeth.	£700,000.00
Castell Cyfarthfa, Merthyr Tudful	Rhagor o waith brys i fynd i'r afael â dŵr yn mynd i mewn i'r strwythur rhestredig Gradd I.	£58,712.44
Menter Treftadaeth Treflun Dolgellau (THI), Tŷ Newyddion, Gwynedd	Gwaith adnewyddu i Dŷ Newyddion, Heol y Bont, Dolgellau (cyn siop bapur Wilkins).	£40,000.00
Tŷ Hendrefoelan, Abertawe	Penodi tîm amlddisgyblaeth i gynhyrchu astudiaeth dichonoldeb yn archwilio'r gwaith atgyweirio uniongyrchol yn sgil tân, opsiynau ailddefnyddio hirdymor a chyfleoedd ariannu.	£50,000.00
Castell Margam, Castell-nedd Port Talbot	Cadwraeth y Prif Dŵr/Tŵr Gwnïo. Mae'r gwaith yn cynnwys atgyweirio ffenestri cerrig, ailosod linteli cerrig, atgyweirio ac ailosod rhwyllwaith addurnol, gwaith plwm ac ailbwyntio, ynghyd ag atgyweiriadau ategol i gynnal rhannau o'r to.	£300,000.00
Eglwys Sant Iago, Devauden, Sir Fynwy	Gwaith to ac atgyweiriadau mewnol ac allanol.	£20,259.00
Eglwys Betws Newydd, Sir Fynwy	Gwaith to ac archwiliadau.	£92,129.00
Capel Bedyddwyr Bryn Seion, Rhondda Cynon Taf	Gwaith mewnol ac adroddiadau strwythurol.	£64,566.00
Capel Carmel, Gwynedd	Gwaith mewnol ac allanol i'r Capel a'r Tŷ Capel.	£66,046.00
Hen Eglwys Sant Luc, Abertawe	Atgyweiriadau i do'r tŵr a'r gwaith cerrig. Gwaith ar y Neuadd Genhadaeth, gan gynnwys atgyweirio'r gwter cafn, atgyweirio parapet talcen cerrig, ailbwyntio a gwaith plwm.	£40,750.00
Cloc Tref Machynlleth, Powys	Gwaith atgyweirio strwythurol brys i'r gwaith pren, mecanwaith y cloc, y gwaith maen a'r pwyntio.	£32,416.00
Melin Maenofferen, Gwynedd	Ar gyfer atgyweiriadau brys i'r to a chynhalion strwythurol.	£229,311.00
Plas Alltran, Caergybi, Ynys Môn	Atgyweiriadau strwythurol i risiau, simneiau, to, ffenestri ac atgyweiriadau mewnol.	£121,565.30
Eglwys Sant Illtud, Merthyr Tudful	Gwaith ar orchuddion to, nwyddau dŵr glaw a chafnau to.	£200,000.00
Eglwys Sant Lawrence, Dinbych-y-pysgod, Sir Benfro	Gwaith trwsio toeau, nwyddau dŵr glaw ac atgyweiriadau gwaith cerrig allanol lefel uchel.	£212,932.00
Sant Mihangel a'r Holl Angylion, Machen, Casnewydd	Gwaith ar y tŵr a pharapet ac ailosod gwteri.	£60,000.00
Capel y Tabernacl, Abertawe	Gwaith ymchwilio ac arolygu.	£12,065.00
Eglwys Dewi Sant, Powys	Gwaith ar y to, ailosod cynaliadau plwm, seliau plwm, gwaith haearn bwrw, atal lleithder a gwaith draenio.	£43,286.97
Cyfanswm Grantiau Cyfalaf Adeiladau Hanesyddol 2023–24		**£2,344,038.71**

Tabl 3 (parhad)
Grantiau Cyfalaf Cadw 2023–24

Prosiect	Disgrifiad	Swm
Grantiau Gwaith Brys ar Adeiladau Hanesyddol Awdurdodau Lleol a Ddyfarnwyd		
Grantiau Gwaith Brys ar Adeiladau Hanesyddol Awdurdodau Lleol dros £10,000		
Eglwys Dewi Sant, Sir Ddinbych	Cynorthwyo gyda chostau gwneud gwaith brys yn ddiofyn o dan delerau Hysbysiad Gwaith Brys, dyddiedig 10 Mehefin 2021, i Eglwys Dewi Sant, Dinbych.	£50,000.00
Grantiau Gwaith Brys ar Adeiladau Hanesyddol Awdurdodau Lleol dan £10,000 (2 grant)		**£5,360.00**
Cyfanswm Grantiau Gwaith Brys ar Adeiladau Hanesyddol Awdurdodau Lleol 2023–24		**£55,360.00**
Cyfanswm Grantiau Cyfalaf 2023–24		**£3,045,321.92**

Tabl 4
Dynodiadau newydd: Adeiladau rhestredig

Rhif Cyfeirnod	Enw	Awdurdod Unedol	Gradd
87911	Plas Menai, Y Felinheli, Caernarfon	Gwynedd	II*
87912	Bloc llety Plas Menai, Y Felinheli, Caernarfon	Gwynedd	II
87913	Graigfryn, Snead, Yr Ystog, Trefaldwyn	Powys	II
87914	Neuadd Dewi Sant, Caerdydd	Caerdydd	II
87886	Eglwys Gatholig Sant Joseff, Gorllewin Aberdâr, Aberdâr	Rhondda Cynon Taf	II
87895	Tŷ'r Offeiriad, Eglwys Gatholig Sant Joseff, Gorllewin Aberdâr, Aberdâr	Rhondda Cynon Taf	II
87887	Eglwys Gatholig Sant Joseff, Gabalfa	Caerdydd	II
87888	Eglwys Gatholig y Cymun Bendigaid, Tredelerch	Caerdydd	II
87889	Eglwys Gatholig y Forwyn Fair a Sant Padrig, Maesteg	Pen-y-bont ar Ogwr	II
87890	Tŷ'r Offeiriad yn Eglwys Gatholig Sant Alban, Pont-y-moel, Pont-y-pŵl	Torfaen	II
87891	Waliau ac ati yn Eglwys Gatholig Sant Alban, Pont-y-moel, Pont-y-pŵl	Torfaen	II
87915	Yr Ogof, Yr Ystog, Trefaldwyn	Powys	II
87894	Bwthyn yr Eglwys, Molygrove, Nanhyfer	Sir Benfro	II
87919	Theatr Bypedau Harlequin, Llandrillo-yn-Rhos	Conwy	II
87826	Maesglas, Soar y Mynydd, Llanddewi Brefi, Tregaron	Ceredigion	II
87916	Pafiliynau ym Mharc Cold Knap a'r grisiau cyfagos, Y Barri	Bro Morgannwg	II
87917	Gorsaf Reilffordd Ynys y Barri, Y Barri	Bro Morgannwg	II
87925	Cafn Ceffylau yng Nghoedwig Coldwell, Ystangbwll	Sir Benfro	II
87923	South Lodge i Windsor Gardens, Penarth	Bro Morgannwg	II
87851	Pwmp codi dŵr ger Pentre-Uchaf, Bryncrug	Gwynedd	II
87926	Croes Rhyddid ym Mhentref Pwylaidd Penrhos, Llanbedrog	Gwynedd	II
87920	Pencadlys Gwynedd, Caernarfon	Gwynedd	II
87921	Swyddfeydd Addysg ym Mhencadlys Gwynedd, Caernarfon	Gwynedd	II
87922	Cofeb Llywelyn ym Mhencadlys Gwynedd, Caernarfon	Gwynedd	II
87929	Carreg filltir Telford (1 filltir i Mona), Caergybi	Ynys Môn	II
87930	Carreg filltir Telford (7 milltir i Mona), Bodedern	Ynys Môn	II
87931	Carreg filltir Telford (12 milltir i Mona), Bodffordd	Ynys Môn	II
87932	Carreg filltir Telford (16 milltir i Mona), Llanfihangel Ysgeifiog	Ynys Môn	II
87933	Carreg Filltir Telford (19 milltir i Mona), Penmynydd	Ynys Môn	II
87927	Cerflun o Robert Owen yng Ngardd Goffa Robert Owen, Y Drenewydd	Powys	II
87928	Wal Ffin Gardd Goffa Robert Owen gyda Phanel Cerfwedd Isel, Y Drenewydd	Powys	II
87934	Bwthyn Pound Fields, Ffordun	Powys	II
87870	Teras ar Stryd y Baddon, Aberystwyth	Ceredigion	II
87869	1-5 Cambridge Terrace, Aberystwyth	Ceredigion	II
87937	Ysgol Feithrin Steiner Nant-y-Cwm, Maenclochog, Clunderwen	Sir Benfro	II
87872	Hen Fynachlog/Tŷ Clerigwyr yn Eglwys Gatholig y Santes Fair, Caerfyrddin	Sir Gaerfyrddin	II
87875	Eglwys Gatholig Sant Benedict, Uplands, Abertawe	Abertawe	II
87876	Eglwys Gatholig y Santes Fair, Doc Penfro	Sir Benfro	II
87846	Erskine Lodge, Bae Colwyn	Conwy	II

Tabl 5
Dynodiadau newydd: Henebion cofrestredig

Rhif Cyfeirnod	Enw	Awdurdod Unedol
CN419	Chwarel Lechi a Thomenni Llechi Pen y Bryn, Llanllyfni	Gwynedd
GM637	Celf Craig Cynhanesyddol yn Nhai'r Waun Isaf, Nelson	Caerffili
BR431	Caer Rufeinig Cefn-Brynich, Aberhonddu	Powys
GM638	Safle Balŵn Amddiffyn yr Ail Ryfel Byd Tir-Gwyllt, Bôn-y-maen	Abertawe